

MATERIAŁ TEZOWY

10.01.2024 r.

“OSTATNI TANIEC”. GODNE POŻEGNANIE Z WĘGLEM I TRANSFORMACJA ENERGETYCZNA TO DZIEJOWA SZANSA DLA POLSKI

Przyszło nam żyć w ciekawych czasach, co według popularnego chińskiego powiedzenia jest przekleństwem. To czasy szczególnie trudne dla polityków, bo wiążą się z podejmowaniem epokowych decyzji ws. węgla i przyszłości energetycznej Polski. Za sześć lat w Polsce zostaną zaledwie trzy-cztery kopalnie węgla kamiennego i cztery koksowego. Najwyższy czas się z tym zmierzyć.

Polityk może dziś wybrać działanie, które przełoży się na długoterminowy zysk dla kraju lub wybrać beczynność skazać się na dyktat okoliczności. **Ale to właśnie umiejętność radzenie sobie z takimi wyzwaniami oddziela prawdziwych mężów stanu od przypadkowych zdobywców mandatów parlamentarnych.**

Czas węgla się kończy. Świat zwraca się ku zielonej energii, nawet takie górnicze potęgi jak Kolumbia. Po polski węgiel kamienny trzeba zjeżdżać coraz głębiej. Fedrowanie staje się śmiertelnie niebezpieczne i coraz droższe. Pokłady węgla brunatnego się kurczą. **Import, przy rosnących cenach emisji, jest na dłuższą metę nie do utrzymania i nie służy interesom Polski tak, jak rodzime wydobywanie.** Tani węgiel z Rosji przestał być opcją z oczywistych względów. Czas podjąć decyzję, na którą nigdy nie będziemy w pełni gotowi, choć jest konieczna. Jednak musimy pamiętać, że **nieuchronne pożegnanie z węglem musi się odbyć w sposób godny.**

Górnikom należy się szacunek, bo dzięki ich ciężkiej i niebezpiecznej pracy od lat mamy w domach ciepło i prąd. Dlatego musimy zatroszczyć się o regiony węglowe – zwłaszcza w kontekście zmieniającej się rzeczywistości i prognoz na najbliższe lata. Według nich do 2030 r. większość energii będziemy czerpać ze słońca i wiatru. Zgodnie z zapowiedziami koalicji rządzącej i z wyliczeniami analityków z Fundacji Instra, **udział OZE w miksie energetycznym w niedługim czasie ma wynieść niemal 70 proc. Oznacza to, że w bardzo krótkim czasie trzeba będzie zamknąć niemal wszystkie śląskie kopalnie. Nikt z górnikami o tym nie rozmawia wprost, a czas jest najwyższy!** Są pieniądze na to, żeby nikt nie został pominięty. Sami górnicy doskonale wiedzą, że to “ostatni taniec”, co nie oznacza że nie podejmą walki. To zorganizowana, odważna i solidarna grupa zawodowa. Będą starali się uzyskać dla siebie jak najwięcej i jest to zupełnie zrozumiałe. Należy usiąść z nimi jak najprędzej do szczerych rozmów i renegocjować opartą na wątpliwych przesłankach i fałszywej trosce umowę społeczną zawartą z górnikami dwa lata temu przez rząd Prawa i Sprawiedliwości.

Umowa społeczna dla górnictwa przewiduje, że ostatnia kopalnia w Polsce zostanie zamknięta w 2049 r. Z jednej strony dokument zawiera rozwiązania chroniące pracowników

kopalń, z drugiej zaś rozpisuje scenariusz transformacji energetycznej aż do lat 40. **Dwa lata po jej podpisaniu widać, że jest to wizja nieaktualna. Dlaczego?**

Polski Instytut Ekonomiczny szacuje, że utrzymanie i budowa nowych mocy węglowych się nie opłaca – za prąd z węgla będziemy płacić trzykrotnie więcej niż jeśli zostanie on wyprodukowany z odnawialnych źródeł energii (OZE). Co więcej, **intensywny rozwój zeroemisyjnych źródeł energii będzie wymagał dwa razy mniejszych nakładów inwestycyjnych niż scenariusz węglowy¹.**

Ku takim rozwiązaniom skłaniają się też Polki i Polacy, **aż 90 proc. badanych popiera przyspieszenia inwestycji w odnawialne źródła energii².** Ta wizja, wbrew oczekiwaniom dotychczasowych władz, już się materializuje: dwa lata temu rząd założył, że obecny poziom rozwoju fotowoltaiki osiągniemy... dopiero w latach 30³.

Za zieloną transformacją energetyczną zagłosowali też w wyborach Polacy. Trzecia Droga chce „aby Polska stała się liderem w zakresie wdrażania Odnawialnych Źródeł Energii⁴”. Lewica zapowiada, że „do 2035 roku większość energii będzie pochodzić z odnawialnych źródeł⁵”. „Do 2030 r. 68 proc. energii w Polsce będzie pochodzić z OZE⁶” – to z kolei postulat Koalicji Obywatelskiej. Postulaty te trafiły do umowy koalicyjnej.

Zazielenianie polskiej energetyki nie startuje od zera. **W ciągu ostatnich ośmiu lat udział węgla w produkcji energii w Polsce spadł o niemal trzydzieści punktów procentowych⁷.** Trend odchodzenia od węgla należy przyspieszyć i umocnić.

A co z pracownikami kopalń, elektrowni węglowych i ich rodzinami? **Wobec mieszkańców regionów węglowych mamy zbyt duży dług, żeby po prostu zostawić ich na lodzie.** Troska państwa powinna przejawiać się tutaj otwartością wobec pracowników sektora węglowego, przedstawieniu im scenariusza rozwoju polskiej energetyki do 2030 r. i zaproszeniu do partnerskiego dialogu, prowadzącego do sprawiedliwej społecznie transformacji i tworzenia nowych miejsc pracy.

Fundusz Sprawiedliwej Transformacji daje na to 3,8 mld euro (prawie 17 mld zł). **Górnicy i ich rodziny nie zostaną pozostawieni samym sobie dzięki kolejnym miliardom złotych z pozostałych funduszy europejskich i środków z budżetu państwa.** To nie wszystko – Polska ma otrzymać ponad 11 mld euro ze Społecznego Funduszu Klimatycznego.

¹ „Scenariusze polskiego miksu energetycznego 2040”, Polski Instytut Ekonomiczny, <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/11/PP-4-2023.pdf>

² <https://oko.press/zielona-energia-sondaz>

³ <https://wysokienapiecie.pl/94216-bilans-rzadow-pis-w-energetyce/>

⁴ <https://polska2050.pl/odnawialne-zrodla-energii-to-czyste-powietrze-i-ochrona-klimatu/>

⁵ <https://klub-lewica.org.pl/wspolpraca/polityka-klimatyczna>

⁶ <https://instytutobywatelski.pl/pliki/pdf/Koalicja-Obywatelska-Strategia-Transformacji-Energetyki-Prezentacja.pdf>

⁷ <https://wysokienapiecie.pl/94216-bilans-rzadow-pis-w-energetyce/>

Dzięki gigantycznemu wsparciu finansowemu z Unii Europejskiej Polska może przeprowadzić suchą stopą regiony węglowe przez transformację energetyczną. To dziejowa szansa dla górników, energetyków i ich rodzin, a wraz z nimi dla całej Polski.

REKOMENDACJE W DZIEDZINIE TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ DLA POLITYKÓW

- **Przyspieszenie działań.** w świetle przewidywanego spadku popytu na węgiel do 2030 r., zaleca się przyspieszenie harmonogramu działań zapisanych w umowie społecznej dla górnictwa. Nowe scenariusze transformacji energetycznej powinny odpowiadać aktualnym prognozom, szczególnie w kontekście wzrostu roli odnawialnych źródeł energii.
- **Alokacja inwestycji.** W oparciu o analizy Polskiego Instytutu Ekonomicznego i Fundacji InStrat rekomenduje się zwiększenie inwestycji na rozwój zeroemisyjnych źródeł energii. To nie tylko bardziej ekologiczne, ale również ekonomicznie opłacalne rozwiązanie.
- **Dialog ze społeczeństwem.** Zważywszy na duże poparcie społeczne dla przyspieszonej transformacji w kierunku odnawialnych źródeł energii, zaleca się rozszerzenie dialogu z obywatelami. Partnerski dialog, włączający zwłaszcza pracowników sektora węglowego, pomoże w przekuciu transformacji w sukces.
- **Wsparcie dla pracowników.** Wdzięczność dla pracowników sektora węglowego powinna przekładać się na konkretną pomoc. Proponuje się opracowanie programów szkoleniowych i środków wsparcia dla pracowników, umożliwiając im uczestnictwo w nowych obszarach gospodarki.
- **Sprawiedliwy podział funduszy.** W kontekście dostępnych funduszy unijnych i środków krajowych, rekomenduje się uczciwy podział środków zapewniający, że korzyści trafiają do pracowników, rodzin i regionów dotkniętych transformacją energetyczną.

MATERIAŁ INFORMACYJNY

TRUDNA PRAWDA O POLSKIM WĘGLU

Nie za dwadzieścia lat, nie za dekadę – już w ciągu sześciu lat w Polsce zostanie zamkniętych ok. 20 kopalni węgla kamiennego i brunatnego. To oznacza, że otwarte pozostanie 8, wliczając te wydobywające węgiel koksowy. Nikt z górnikami o tym nie rozmawia, a powinien.

Umowa społeczna ze związkami zawodowymi, dotycząca transformacji sektora węgla kamiennego i podpisana w maju 2021 r.⁸, zakłada zamknięcie państwowych kopalń węgla kamiennego do 2049 roku. Porozumienie obejmuje trzy spółki górnicze – Polską Grupę Górniczą, Węglkokoks oraz Tauron Wydobyć. Nie obejmuje natomiast kopalń prywatnych,

⁸ <https://www.gov.pl/web/aktywa-panstwowe/umowa-spoeczna>

społecznej, większość kopalń ma zostać zamknięta w latach 30. i 40., jednak patrząc na ambitne cele OZE, [które zaprezentowała Koalicja Obywatelska](#) – **68 proc. udziału OZE w miksie energetycznym do 2030 roku** – popyt na węgiel znacznie się zmniejszy, co będzie oznaczało **przyspieszenie zamykania kopalń**.

Cel OZE przedstawiony przez KO został oparty na modelowaniu Fundacji Instrat z marca 2023 r.⁹ Modele wskazują, że w 2030 roku, przy tak dużym udziale OZE, zapotrzebowanie na węgiel w energetyce i ciepłownictwie będzie niewielkie.

Według eksperta Instrat, Bernarda Swoczyny: – W związku z nadchodzącym spadkiem zapotrzebowania na węgiel kamienny potrzebna jest rewizja Umowy Społecznej i zapisanych w niej dat zamykania kopalń. Plan na najbliższe lata powinien zakładać ochronę górników i społeczności najbardziej uzależnionych od węgla, a nie utrzymywanie kopalń za wszelką cenę.

W kolejnej dekadzie rozwój Polski z węglem będzie już faktem. Według najnowszej analizy Fundacji Instrat z grudnia 2023 r.¹⁰, która wskazuje cel OZE w wysokości 84 proc., w 2040 r. zapotrzebowanie na prąd z węgla będzie spadać w ekspresowym tempie – z obecnych ok. 115 TWh do zaledwie ok. 8 proc. tej liczby już w 2030 r. Dotyczyć będzie to nie tylko węgla brunatnego, którego zużycie w polskim miksie spadnie wówczas praktycznie do zera, ale też węgla kamiennego. Oznacza to spadek zapotrzebowania na węgiel kamienny do produkcji prądu z obecnych ok. 40 mln ton rocznie do **ok. 5 mln ton rocznie – stanowi to ekwiwalent produkcji dwóch lub trzech średniej wielkości kopalń węgla kamiennego. W 2030 roku, według modelowania¹¹, łącznie do produkcji prądu, ciepła czy do produkcji stali potrzebne będzie 15 mln ton węgla (wykres poniżej).**

⁹ “Polski nie stać na średnie ambicje”, Fundacja Instrat <https://instrat.pl/wp-content/uploads/2023/03/Instrat-Policy-Paper-03-2023-Polski-nie-stac-na-srednie-ambicje.pdf>

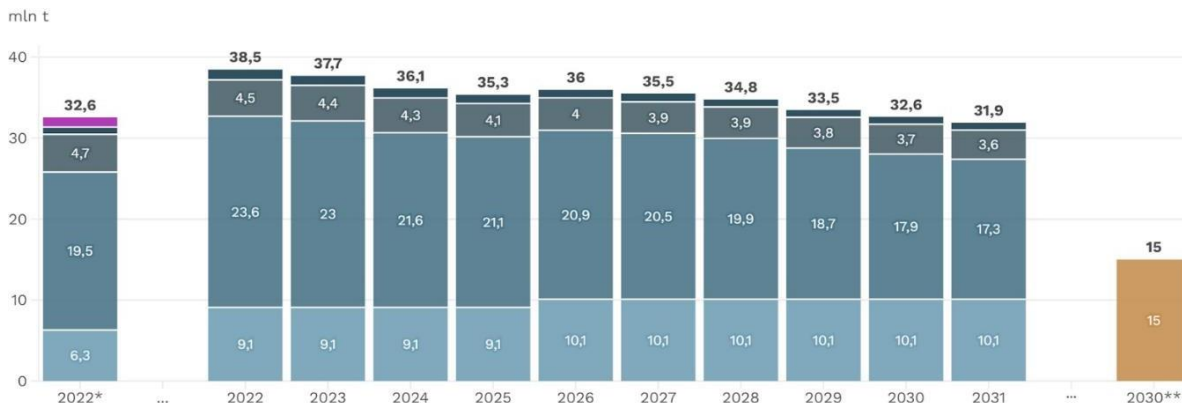
¹⁰ “Polska prawie bezemisyjna”, Fundacja Instrat <https://instrat.pl/wp-content/uploads/2023/12/Instrat-Policy-Paper-06-2023-Polska-prawie-bezemisyjna-Cztery-scenariusze-transformacji-energetycznej-do-2040-r.pdf>

¹¹ “Górnictwo w potrzebie?”, Fundacja Instrat <https://instrat.pl/wp-content/uploads/2023/12/Instrat-Policy-Note-06-2023-Gornictwo-w-potrzebie.-Wyzwania-dla-nowego-rzadu.pdf>

Nowy rząd musi urealnić plan wydobycia węgla kamiennego

Wydobycie w kopalniach węgla kamiennego energetycznego, w tym objętych programem dopłat do redukcji wydobycia wg planu na lata 2022-2031 (wersja z grudnia 2021 r.) oraz porównanie do wydobycia historycznego (2022*) i **szacowanego przez Instrat (2030**)**. Dane w milionach ton (mln t) rocznie.

Przedsiębiorstwo górnicze: LW Bogdanka Polska Grupa Górnicza Tauron Wydobywanie Węglkokoks Kraj PG Silesia

* Dane za 2022 rok wg PIG.

** Dane szacunkowe dla sektorów energetyki zawodowej i przemysłowej, ciepłownictwa systemowego oraz indywidualnego i rolnictwa - na podstawie modelowania energetycznego Instrat z grudnia 2023 r. („Polska prawie bezemisyjna. Cztery scenariusze transformacji energetycznej do 2040 r.” - scenariusz S1. OZE + E.J).

Analiza nie uwzględnia wartości o historycznym wydobyciu i planie wydobycia z kopalń węgla koksującego (JSW) oraz Eko-Plus i ZG Siltech.

Plan wydobycia na lata 2022-2031 zawiera wartości z planu pomocy publicznej MAP (grudzień 2021 r.) oraz Strategii LW Bogdanka (maj 2023 r.) i nie zawiera danych o planie PG Silesia (brak publicznie dostępnych informacji).

Źródło: opracowanie własne Instrat na podstawie danych Ministerstwa Aktywów Państwowych (grudzień 2021).

Zmniejszony popyt na węgiel mogą zapewnić: Bogdanka, Jastrzębska Spółka Węglowa oraz (w mniejszej części) Bełchatów i kopalnia Marcel (PGG). To oznacza, że reszta kopalń węgla kamiennego i brunatnego, o ile węgiel z nich nie pójdzie na eksport, będzie musiała zostać zamknięta.

Ze scenariusza wysokich ambicji przygotowanego przez Fundację Instrat wynika, że 84 proc. to realistyczny i ekonomicznie uzasadniony cel udziału odnawialnych źródeł energii (OZE) w pokrywaniu krajowego zapotrzebowania na energię elektryczną w 2040 r. Pozostałą część tego zapotrzebowania pokrywają energia jądrowa i gaz ziemny.

Udział paliw kopalnych szybko maleje w każdym z analizowanych scenariuszy na skutek rozwoju czystych alternatyw: wiatru i słońca, a także bioenergii oraz ewentualnie elektrowni jądrowych. Ekonomiczną konkurencją dla elektrowni węglowych są także bloki spalające gaz ziemny, obciążone niższymi kosztami ETS, ale one również uruchamiane będą w coraz mniejszym zakresie. Natomiast ostatnie elektrownie węglowe będą funkcjonowały w systemie jako zimowe moce rezerwowe, uruchamiane w najtrudniejszych momentach do zasilenia m.in. coraz liczniejszych pomp ciepła.

W 2040 r. Polska wciąż będzie potrzebować wielu dyspozycyjnych elektrowni na paliwa kopalne, ale będą odpowiadać one za niecałe 5% rocznej produkcji. Wkrótce będą służyć przede wszystkim jako stabilizacja większościowej produkcji z wiatru i słońca (zanim zostaną zastąpione w tej roli przez usługi elastyczności czy elektrownie jądrowe).

Według opracowania **Polskiego Instytutu Ekonomicznego**¹² koszty inwestycyjne i operacyjne dynamicznego rozwoju zeroemisyjnych źródeł energii do 2040 roku, **są prawie dwukrotnie mniejsze od scenariusza węglowego, a cena energii elektrycznej – trzykrotnie niższa**. Osiągnięcie 80 proc. udziału OZE, głównie w elektrowniach wiatrowych i słonecznych oraz 19 proc. udziału energii ze źródeł gazowych w 2040 r. wymaga 723 miliardów złotych zainwestowanych w nowe moce wytwórcze. Łącznie z kosztami zmiennymi, realizacja tego scenariusza wymaga nakładów w wysokości **963 miliardów złotych**. Realizacja scenariusza węglowego kosztowałaby **1357 miliardów złotych**. Mimo wyższych kosztów inwestycyjnych niż w scenariuszu węglowym, niskie koszty zmienne skutkują w 2040 r. ceną energii wynoszącą **251 PLN/MWh w porównaniu do 738 PLN/MWh w scenariuszu węglowym**.

Autorzy:

- Materiał informacyjny: **Alina Pogoda**, specjalistka ds. sprawiedliwej transformacji, alina@zielonasiec.pl
- Materiał tezewy: Mateusz Kowalik, koordynator projektów, mateusz@zielonasiec.pl
- Redakcja: Rafał Rykowski, specjalista ds. komunikacji, Polska Zielona Sieć

¹² „Scenariusze polskiego miksu energetycznego 2040”, Polski Instytut Ekonomiczny
<https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2023/11/PP-4-2023.pdf>